

YENİ YEREL YÖNETİM YASALARINDA KATILIM

A. Argun Akdoğan

Dünya Bankası gibi uluslararası mali kuruluşların öncülük ettiği yönetim yaklaşımının yaygınlık kazanmasıyla birlikte, yerel yönetimler düzeyinde halkın karar-alma mekanizmalarına katılım konusu güncellik kazandı. Hem Türkiye’de, hem de uluslararası bilimsel yazında, yerel yönetimlere halkın katılımını sağlayacak mekanizmaların oluşturulmasının gerekliliği üzerine dair bir görüş birliği oluştu.

Bireyi temel alan neoliberalizm, yerel yönetimleri “demokrasinin beşiği” olarak görmekte, yerel yönetimlere katılımın artırılmasının ademi merkezileşme ile paralel yürüdüğünü ileri sürmektedir. Bu şekilde ifade edildiğinde, son derece demokratik ve haklı bir talep görülen halkın yerel yönetimlere katılımı, neoliberalizmin kişisel çıkarın artırılmasına dayalı doğası dikkate alındığında demokratik olmaktan çok, iktisadi bir taleptir. Türkiye’de yerel yönetimlerle ilgili çıkarılan yeni yasalarda, yerel yönetimlere halkın katılımının artırılması amacıyla oluşturulduğu ileri sürülen “kent konseyi” gibi uygulamalar, neoliberal iktisadi anlayışı meşrulaştıran araçlar olmaktan ileri gidememektedir. Yeni katılım anlayışı, neoliberal yazında kimi zaman referans verilen Antik Yunan Uygarlığının eşit konumda olan vatandaşlarının, vatandaş olmalarının doğası gereği katıldıkları şehir devletlerinin karar-alma sisteminden ayrılmaktadır. Neoliberal katılım anlayışında, birer müşteri ya da tüketici olarak algılanan bireyler, toplumsal görev ve sorumlulukları çerçevesinde değil, kişisel çıkarlarını artırma amacıyla yönetime katılmaya teşvik edilmektedir.

Bu makalede, neoliberalizmin katılımı yerel yönetimler çerçevesinde nasıl işlevsel hale getirdiği tartışıldıktan sonra, Türkiye’de yerel yönetim yasalarında katılıma yönelik yapılan değişiklikler incelenmektedir. Özellikle kent konseyleri yöntemiyle halk katılımının ne ölçüde sağladığı güncel örnekler çevresinde değerlendirilecektir.

(Neo)liberalizm ve katılım

Günümüzde yönetim yaklaşımının desteği ile neoliberalizmin katılımı ve katılım aracılığıyla demokrasiyi sahiplenmesi, bu ideolojinin tarihsel gelişimi dikkate alındığında çelişkili bir durumdur. Liberalizm, halkın katılımını yücelten ve bunu vazgeçilmez olarak gören bir düşünce sistemi değildir. Liberalizm, 18. yüzyılda tarım kesiminde çalışanları onların aksi yöndeki iradesine rağmen zorla endüstriyel üretime katarken, her düzeydeki siyasal karar-alma sürecinden geniş yığınları uzak tutmaya çalıştı. İngiltere’de “spinning jenny” olarak adlandırılan iplik eğirme makinesinin icadından sonra gelişen fabrikaların işgücü ihtiyacına

duyulan gereksinim, tarımda çalışan nüfusun zorla şehirlere kaydırılmasıyla sağlandı. Kentlere tarımsal nüfus akışını hızlandırmak amacıyla, İngiltere’de 1834 yılında kabul edilen “yoksullar yasası”, yoksul tarım işçilerine kilise tarafından yardım yapılmasını yasaklıyordu. Böylece tarımda çalışanlar, kente göç etmeye zorlanıyordu. Yerel yönetimlerde katılım sorunu da şehirlerin nüfusunun hızla artmaya başladığı bu dönemde ortaya çıktı. Örneğin, 1773’de 24.000 olan Manchester’ın nüfusu, 1851’de 250.000’e yükselmişti (Wolf, 1982: 276).

Şehirlerde yaşayan işçiler su, kanalizasyon gibi altyapıdan yoksun bir şekilde uzun saatler boyunca son derece düşük ücretlerle çalışıyordu. O dönemde emeği de, arazi ve sermaye gibi üretim faktörlerinden yalnızca bir tanesi olarak gören liberal düşünürler, işçilere ve kadınlara kent yönetimine katılma hakkı bir yana, oy haklarını bile vermiyorlardı. Kentlerde yaşayan işçilerinin meşru taleplerini gösteriler ya da grevlerle duyurmalarını engellemek için aynı dönemde İngiltere’de ulusal polis gücü kuruluyordu.

Liberal sistemin halk katılımını belli bir ölçüde benimsemesinde, faşizm ve Sovyet bolşevizmin iktisat politikaları etkin oldu. Nazi rejimi korporatist iktisat politikasıyla yaklaşık yedi milyon Almanın iş bulmasını sağladı ve Almanya’da işsizlik sorununu ortadan kaldırdı. Rusya’da Bolşevikler ise, devlet iktisadi teşekkülleri kurarak ücretleri artırmakla kalmadılar, işçileri karar-alma süreçlerine kattılar. Bu alternatif iktisadi politikalarının da etkisiyle, ABD ve İngiltere gibi liberal devletler ekonomiye daha fazla müdahaleyi savunan Keynesyen politikaları uygulamaya başladılar. Sendikaların güçlenmesiyle birlikte halkın siyasi katılımı arttı.

Liberalizmin katılımı bu zorunlu sahiplenişi, 1970’lerde Refah Devleti sisteminin krize girmesiyle birlikte sınırına yaklaştı. Refah Devleti döneminde devletin sorumluluklarını yerine getirememesinin nedenlerinin araştırıldığı ve Michel Crozier, Samuel Huntington ve Joji Watanuki’nin Amerikan Hükümeti’nin talebiyle hazırladıkları “Demokrasilerin Yönetilebilirliği Rapor”unda, merkezi hükümetin vatandaşlardan gelen talepleri “aşırı yüklenme” nedeniyle karşılayamadığı saptandı (Crozier, et. al. 1975: 8). Rapora göre vatandaşlar hükümet sistemden giderek artan bir biçimde yeni taleplerde bulunuyorlardı. Katılımı sağlayan siyasi mekanizmalar da bu taleplerin devlet tarafından yerine getirilmesini kolaylaştırmaktaydı. Devlet bu talepleri karşılayabilmek için, hem sanayi kesiminin vergilerini, hem de transfer harcamalarını artırmak zorunda kalıyordu. Devletin bütçesine bu çift yönlü baskı mali krizi tetiklemekteydi. Bu sorunları ortadan kaldırmak için özelleştirmeler yoluyla devlet iktisadi faaliyetlerden uzaklaştırılmalı, deregülasyon yoluyla iç ve dış rekabet

artırılmalı, ademi merkezileşme yoluyla da halkın talepleri yerel yönetimlere doğru kaydırılmalıydı. 1980'lerde neoliberal dönüşümle birlikte, halkın merkezi yönetime katılım olanakları azaltılarak, sendikal hareket birçok ülkede gerileme sürecine girdi.

Görüldüğü gibi katılım ile neoliberal ideoloji ileri sürüldüğü gibi iç içe değildir. Neoliberalizm de esas olan halkın yönetime katılımı değil, yönetimin daha etkin olması amacıyla halkın karar-alma sürecinden dışlanmasıdır. Günümüzde ise, neoliberalizmin en büyük temsilcilerinden biri olan Dünya Bankası'ndan, Avrupa Konseyi'ne kadar birçok uluslararası kuruluş katılımı gündemlerinin en önüne taşımaktadır. Bu durumda, neoliberalizmin 1990'larla birlikte demokratik bir dönüşüme uğrayarak katılımı savunduğu düşünülebilir mi? Bu sorunun yanıtını vermek için neoliberalizm ve onun başlıca savunucusu olan Dünya Bankası'nın katılımı hangi çerçevede içerisinde değerlendirdiğini incelemek gerekir.

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi, katılıma tekrar önem verilmesini tetikleyen etkenlerden biri olarak görülebilir. Batı dünyası Soğuk Savaş sırasında uzun yıllar otoriter rejimlere askeri, teknik ve mali yardım yaptıktan sonra 1980'lerle birlikte demokratik liberal rejimleri desteklemeye başlamıştır. Halkın özellikle seçimler aracılığıyla yöneticilerini belirlediği yerel yönetimler, demokratikleşmenin bir unsuru olarak görülmüştür (Grindle, 2007).

Neoliberalere göre, vatandaş katılımıyla birlikte yerel yöneticilerin uyguladıkları politikaların ödüllendirilmesi ya da cezalandırması kolaylaşmıştır. Katılım, karar-alma sürecinde rol üstlenenlerin toplumun taleplerine daha duyarlı, daha kaliteli hizmetler vermesini sağlamakta, onların daha iyi performans göstermeye zorlamaktadır. Vatandaşların tepkilerden çekinen yerel iktidar sahipleri böylece yerel ihtiyaçlara ve isteklere daha duyarlı olmaktadır. Bu görüşe göre, yerel düzeydeki katılım, demokrasi için bir okul niteliğindedir. Vatandaşlar yerel düzeyde müzakare etmenin kurallarını ve uzlaşmalıkların barışçıl bir biçimde nasıl çözüldüğünü öğreneceklerdir. Böylece daha güçlü ve daha iyi bir demokrasi anlayışı ile birlikte iyi yönetim ilkeleri de yerel düzeyde egemen olacaktır.

Devletin sunduğu hizmetler mümkün olduğunca yerel yönetimlere aktarılması, yerel hizmetleri kullananların sunulan hizmetlerle ilgili görüşlerini daha kolay aktarmalarını sağlayacaktır. Yerel yönetim hizmetleri, bu hizmetleri kullananlara yakın hale getirildiğinde, vatandaşların hizmetlerin daha kaliteli ve daha etkin sunulması yönünde talepte bulunmaları kolaylaşacaktır. Yolsuzluklar daha görünür hale gelecek, bu nedenle de daha kolay engellenebilecektir. Neoliberalere göre, idari ademi merkezileşmeyle birlikte mali ademi

merkezileşme de sağlanırsa, tüm bu hedeflere daha kolay ulaşılabilecektir. Yerel hizmetlerin giderlerinin yerel vergilerle karşılanması, hizmetlerin kalitesini daha da artıracaktır.

Neoliberalizmle yakından ilişkili olan yeni kamu işletmeciliği yerel yönetimlerin karar-alma mekanizmalarına halkın katılımını bu ideolojik çerçevede savunmaktadır.

Neoliberalizmin katılım anlayışı, neoliberal iktisatla doğrudan ilişkili performans yönetimi, stratejik yönetim, özelleştirme, yerelleştirme, kamu-özel ortaklıklarının artması, daha fazla yerel siyasi ve mali özerklik ve daha fazla ademi merkezileşme çerçevesinde formüle edilmektedir. Neoliberal katılım modeli, vatandaşların merkezi düzeydeki karar-alma mekanizmalarına katılımı için herhangi bir yöntem öngörmemekte, toplumsal hareketleri yerel düzeye kanalize ederek, muhalefeti parçalamakta ve etkisizleştirmektedir. İktidarın parçalanması, muhalif hareketlerin yönelebileceği iktidarın merkezini hedeften uzaklaştırmakta ve gizlemektedir. Yerel yönetim hizmetlerinin birçoğunun özelleştirildiği dikkate alındığında vatandaşların katılımı da anlamını yitirmektedir. Bir müşteri ya da tüketicisi olarak tanımlanan vatandaşın, yerel yönetimin yönetimine katılması beklenmemekte, yalnızca belediyenin çoğunlukla özel şirketler aracılığıyla sunduğu hizmetlerle ilgili görüşü sorulmaktadır. Kırk dokuz yıl gibi özel sektöre imtiyaz tanınan belediye hizmetlerine vatandaşların katılımının sunulan hizmetin değerlendirilmesinin ötesine geçmesi de mümkün gözükmemektedir.

Özelleştirilen birçok hizmet, ticari faaliyet şekline dönüşmekte halk bu faaliyetlere katılmak bir yana, bilgi sahibi dahi olamamaktadır. Örneğin, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin çağdaş bir kent yönetimi anlayışına aykırı olarak, kentin boş bulunan hemen hemen her yerine konduğu devasa ilan panolarında yayınlanan reklamlar için kimlerden, ne kadar ücret aldığını vatandaşların ve milletvekillerinin birli alması mümkün değildir. Büyükşehir belediyesine ait reklam panolarının işletilmesi özelleştirilmiştir. İhaleyi kazanan şirket "ticari sır" kapsamına giren bu bilgileri açıklamamaktadır.

Şaylan'ın (1998) da belirttiği gibi sivil toplum örgütlülüğüyle birlikte katılımın en önemli şartı bilgilenmelidir. Bilgi sahibi olamayan vatandaşların, yönetime katılması anlamlı değildir. Ancak bilgi sahibi olunduktan sonra vatandaşlar belli konularda talep ve önerilerde bulunabilirler. Sonuç olarak, neoliberal anlayış katılımı siyasi amacından uzaklaştırılmış, yerel yönetimlerin sundukları hizmetlerin "iyi/kötü", "yeterli/yetersiz" olarak değerlendirildiği faydacı bir bakış açısını hakim kılmıştır. Katılımın amacı, yöneticileri iyi performans göstermeye zorlamakla sınırlandırılmıştır.

Uluslararası Kuruluşlar ve Türkiye’de yasal değişikler

Neoliberalizmin katılımı ile ilgili görüşleri, düşünce düzeyinde ya da raporlarda kalmamakta, bu çerçevede bir katılımı sağlayıcı yasal değişikler yapılması yönünde Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birli ve Avrupa Konseyi gibi kuruluşlar Türkiye’de dahil birçok ülkede önerilerde bulunmaktadır. Dünya Bankası (2003: 26) Türkiye Yardım Stratejisi katılımın “yararlarını” şu şekilde açıklamaktadır.

“Katılım politika etkinliğini artırır. Sivil toplumun, Türkiye’nin gelişimine daha fazla dahil olması – stratejilerin tasarlanması ve programların uygulanması ile ilgili olarak – vatandaşın gözünde hükümetin çalışmalarının etkinliğini ve uygunluğunu arttıracaktır. Türkiye’nin vatandaşların dahil edilmesi yönünde kayda değer adımlar atmış olmasının yanısıra, devlet ve sivil toplum örgütleri arasındaki etkili iletişim kanalları ve işbirliği sınırlı olmaya devam etmekte ve STÖ’lerle (Sivil Toplum Örgütleri) ilgili düzenleme sistemi ise karmaşıklığını korumaktadır.”

Türkiye’ye katılım konusundaki öneri ya da telkinler Dünya Bankası dışında, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programınca desteklenen yerel gündem 21, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi’nden gelmektedir.

1992 yılında toplanan Rio Konferansı’na yönelik olarak oluşturulan Ulusal Eylem Programları çerçevesinde hayata geçirilen Yerel Gündem 21, sürdürülebilir insan yaşamı ve sağlıklı bir çevre oluşturma ilkesi doğrultusunda yerel düzeyde katılımı teşvik etmektedir. Türkiye’de, Birleşmiş Milletler desteği ile yerel düzeyde Yerel Gündem 21 oluşumları kurulmuştur. 1995 yılından beri yürürlükte olan Yerel Günden 21 uygulamasına göre bu projenin amacı katılım/ birlikte yönetim kavramları geliştirilmesi, merkezi ve yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının birlikte ‘yerleşim sorunlarına’ çözümler üretmesi ve bu amaçla toplumun tüm kesimleriyle işbirliği sağlanmasıdır (Kavili Arap, 2004).

Avrupa Komisyonu’nun Türkiye’ye yönelik hazırladığı katılım ortaklığı ve ilerleme raporlarında katılıma sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Üçüncü Katılım Ortaklığı Belgesinde, yerel yönetim kanunlarında “kabul edilen mevzuatın uygulanması yoluyla, etkili, şeffaf ve katılımcı yerel yönetimin sağlanması” istenmektedir. 2007 İlerleme Raporu’nda ise, “yerel düzeyde sahiplenme ile belediye yönetimine katılımın artırılmasına yönelik platformlar olarak hizmet verme” işlevine sahip olan kent konseyleriyle ilgili hükümetin Ekim 2006’da gerçekleştirdiği yasal düzenleme olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası bu taleplere yanıt vermeyi “Türkiye’nin dışarı açılmasını” sağlamak amacıyla destekleyen AKP hükümeti yerel yönetimlerde dahil olmak üzere “Türkiye’yi dışarı açmayı” sürdürmektedir. Yukarıda özetlenen neoliberal gündemin izlerini, birçok yasal düzenleme ve hükümet politikasında gözlemlemek mümkündür. AKP hükümetlerinin, hükümet

programlarında “insan haklarına dayanan ve eksiksiz işleyen demokratik bir yönetimin hayata geçirilmesi için sivil toplumun güçlenmesini ve ‘yönetişim’ anlayışı içinde etkili bir kamuoyu denetimini kaçınılmaz görmektedir. Hükümetimiz sivil toplum kuruluşlarının yönetime daha aktif katılımı ile temsili demokrasinin katılımcı demokrasiye doğru gelişmesine katkı sağlayacaktır” ifadeleri yer almaktadır.

Neoliberal gündemi Türkiye’de yaygınlaştırmanın önemli araçlarından bir tanesi olan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı’nın idarenin kuruluş ve işleyişinin temel ilkelerini açıklayan dördüncü maddesinin (a) bendinde, “kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde sürekli gelişim, katılımcılık, saydamlık, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik, yerindenlik, beyana güven, hizmetlerin sonucuna ve hizmetten yararlananların ihtiyacına odaklılığın esas olduğu” vurgulanmaktadır. Böylece öngörülen reform sürecinin, “Türk Kamu Yönetimini, AB’de olduğu gibi, temel prensipler ışığında yeniden şekillendirmeyi hedeflediği” kanıtlanmak istenilmektedir. Onuncu Cumhurbaşkanı tarafından yeniden görüşülmek üzere TBMM’ye geri gönderilen ve Anayasa’ya önemli aykırılıkları nedeniyle AKP Hükümetinin Genel Kurul’a birkez daha getirmedeği Kamu Yönetimi Temel Kanununun 5-e maddesinde “görev, yetki ve sorumluluklar, hizmetten yararlananlara en uygun ve en yakın birime verilir” ifadesi ile yerindenlik (subsidiarity) ilkesine yasallık kazandırılmaktadır.

2007-2013 dönemine ilişkin uluslararası gelişmeler dikkate alınarak hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planının vizyonu, “istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” olarak belirlenmiştir. Bu vizyona ulaşılırken temel alınacak ilkeler arasında “toplumsal diyalog ve katılımcılık güçlendirilerek, toplumsal katkı ve sahiplenmenin sağlanması” ile “kamusal hizmet sunumunda; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik ve vatandaş memnuniyeti”nin esas alınması öngörülmektedir. Bir başka ilke ise bu katılımın esas aktörünü tanımlamaktadır: “Kamu hizmetlerinin sunulmasında ve kamu altyapı yatırımlarının yapılmasında özel sektör katılımını artırıcı modeller geliştirilecektir.”

Yerel yönetim yasaları, AB ve Dünya Bankası’ın önerileri doğrultusunda şekillenen kalkınma planı ve hükümet programı çerçevesinde yürürlüğe girmiştir. Bu yasaların uygulamada toplumsal diyalog, toplumsal katkı, hesap verilebilirlik, vatandaş memnuniyeti gibi iddialı hedefleri ne ölçüde gerçekleştirdikleri, Belediye Yasası’na dayanılarak çıkartılan Kent Konseyleri örneğinde incelenebilir.

Yeni Yerel Yönetim Yasalarında Katılım

5393 sayılı Belediye Yasası, yerel halk oylaması, belediye başkanının vatandaşların talebi üzerine görevinin son bulması gibi doğrudan demokrasi araçlarına yer vermemektedir. Yerel yönetim yasalarında belediye ve büyükşehir belediye yasalarında katılımı ilgili getirilen temel düzenleme kent konseyleridir. Kent Konseyi'nin kuruluş amaçları belediye kanununun 76. maddesinde yer almaktadır. Buna göre Kent Konseyi,

“Kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinde yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.”

Yeni belediye ve büyükşehir belediyesi yasalarında katılımı ilgili getirilen temel düzenleme niteliğindeki kent konseyleri, Türk yerel yönetimlerine tamamen yabancı, yeni bir uygulama değildir. 1930 yılında yasalaşan 1580 sayılı kanunun hemşeri hukuku başlıklı 13. Maddesi, bu tür oluşumlara destek sağlamaktadır. Bu maddeye göre “her Türk, nüfus kütüğüne yerli olarak yazıldığı beldenin hemşerisidir. Hemşerilerin belediye işlerinde rey, intihaba, belediye idaresine iştirake ve belde idaresinin devamlı yardımlarından istifadeye hakları vardır.” Faşizmin popülerlik kazandığı, 1929 kriziyle bunalıma giren liberal devletlerin her türlü halk katılımına karşı tavır aldıkları bir dönemde, Belediye Kanunu her Türk vatandaşına belediye idaresine iştirak etmeye hakkı olduğunu açıkça vurgulamaktadır. Yasanın bu hükmüne dayanarak bazı belediyeler 5393 sayılı yeni yasa yürürlüğe girmeden önce kent konseyi, kent meclisi, kent senatosu, vb. isimlerle yerel halkın karar-almaya katılımını sağlayıcı mekanizmalar yaratmışlardır. 1. Ankara Kurultayı, Bolu İl Kurultayı, Aliğa Kent Parlamentosu, Urla Kent Senatosu, Milas Kent Kurultayı, Muğla Demokrasi Platformu gibi isimlerle çeşitli kentlerde katılımı ilgili somut girişimlerde bulunulmuştur (Yüçetürk 2000: 229-31). Bu açıdan, yeni belediye yasası bazı kentlerde varolan uygulamanın yaygınlaştırılmasını yasal zorunluluk haline getirmenin ötesinde bir başka yenilik getirmemiştir. Belki de en önemli yenilik hemşerilik ile Türk vatandaşlığı arasındaki ilişkiyi ortadan kaldırarak, yabancıları da hemşehri olarak değerlendirmekte ve yönetime katılım hakkı tanımaktadır. 1997’de kabul edilen “Yabancıların Yerel Kamusal Yaşama Katılımları Konvansiyonu” çerçevesinde yabancıların kamusal yaşama katılmalarını sağlayacak mekanizmaların yaratılması Avrupa Konseyi'nin taleplerinden bir tanesidir. Bu çerçevede, Türkiye'nin ilk yabancılar meclisi Alanya’da kurulmuştur.

Kent Konseylerinin nasıl örgütlenecekleri ve ne tür işlevler görecekları, uluslararası kuruluşların ve Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye önerdiği neoliberal çerçeve içerisinde

belirlenmiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından 5393 sayılı Belediye Yasasının 76. maddesine dayanılarak çıkartılan ve 8 Ekim 2006'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kent Konseyi Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Yönetmelik, Yerel Gündem 21 olarak adlandırılan ve Türkiye'de 1997'den beri uygulanan Türkiye Yerel Gündem 21 Programının 4. Maddesinin (c) bendinde göndermede bulunmaktadır. Bu atıf, kent konseylerinin yerel dinamikler değil, uluslararası taleplerle yaşama geçirildiğinin bir göstergesi niteliğindedir. Yönetmeliğin 4. Maddesinin (d) bendinde yer alan yönetim tanımlaması ise, yönetmeliğin neoliberal katılım modelini kuramsal düzeyde de desteklediği iddiasını sağlamlaştırmaktadır. Yönetişim, yönetmeliğe göre, “saydamlık, hesap verebilirlik, katılım, çalışma uyumu, yerindenlik ve etkinlik gibi kriterlere dayanan, çok aktörlü ve toplumsal ortaklıklara dayalı yönetim anlayışını” ifade etmektedir.

Kent konseyinin çalışma ilkeleri de uluslararası neoliberal gündemi Türkiye'ye taşımaya yönelik olarak düzenlenmiştir. Bu çerçevede kent konseyi 7. maddenin (a) bendine göre “YG21 süreci kapsamında, kentine sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık ilkelerinin bütünlüğünde, kentlerin yaşanabilir bir geleceğe taşınmasına katkıda bulunmayı” ve aynı maddenin (b) bendine göre de “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin imzaladığı ve onayladığı Birleşmiş Milletler Zirveleri ile diğer uluslararası sözleşmelerde kent ve kent yaşamına yönelik temel ilkeleri hayata geçirmeyi” benimsemektedir.

Bazı belediyelerde kurulan kent konseyleri, Yerel Gündem 21 çerçevesinde başlatılan konsey ya da meclislerle birleştirilerek, Yerel Gündem 21- Kent Konseyi adını almışlardır. Yönetişim modelinin, kent konseyleri ile cisimleşmiş halinde katılımcılar, sınıfsal ya da toplumsal özelliklerinden arındırılarak kendi çıkarlarının farkında; görüş ve önerilerini rahatça ifade edebilen, rasyonel ve girişimci bireyler olarak algılanmaktadır. Katılım, toplumsal ve sınıfsal farklılıkların ve çelişkilerin dile getirildiği bir alan olarak değil, ortak çıkar bağlamında uzlaşmanın sağlanması gerek bir alan olarak tanımlanmaktadır. Yönetmeliğin altıncı maddesinin (ç) bendinde kent konseylerinin amacı, “yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek” olarak tanımlanarak konseyler, kentte yaşanan siyasal mücadele alanı olmaktan çıkarılmaktadır.

Kent Konseyi Yönetmeliği'nde halkın katılımını engelleyen değişikliklerin iptali için açılan dava ile ilgili olarak, Danıştay 8. Dairesi 22.05.2008 tarihli 2007/1280 Esas, 2008/3744 Karar sayılı kararı ile yönetmelikteki bazı düzenlemeleri iptal etmiştir. İptal edilen maddeler çoğunlukla genel meclisteki temsille ilişkilidir. Meclis üye tam sayısının yüzde 30'unu geçmemek üzere, belediye meclisinin ve il genel meclisinin kendi üyeleri arasından seçeceği

temsilcileri Kent Konseyi'nin üyesi yapan, 8/1-d maddesi ve 8/1-e maddesi bunlar arasındadır. İptal edilen diğer maddeler arasında belediyenin içinde bulunduğu seçim bölgesindeki milletvekillerini, teşkilatını kurmuş siyasi partilerden TBMM'de üyesi bulunanların katılımı da yer almaktadır.

Danıştay'ın iptal kararı, halkın bir organı olarak kurgulandığı ileri sürülen Kent Konseyinin, ağırlıklı olarak siyasi parti temsilcileri, milletvekilleri, belediye ve il genel meclisi üyelerinden oluşan bir yapıya dönüştürüldüğü ortaya konmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının katılımı ise, 8. maddede belirtilen sayılarla kısıtlanmıştır. 8. maddeye göre muhtarların kendi aralarından seçecekleri 10 temsilci, üniversitelerden 1'er temsilci, diğer meslek kuruluşları, sendikalar, noterler, baro, kooperatif, birlik, konuyla ilgili dernek ve vakıf temsilcileri ile sınırlıdır. Bunlar dışındaki katılımcılara kent konseylerinde temsil hakkı verilmemiştir. Bu tür bir meclis yapılanması ise halk doğrudan kent sorunlarında temsili yerine, halkın dolaylı temsilcileri ile temsili öngörülmektedir. Halkın dolaylı olarak belediye ve il genel meclislerinde zaten temsil edildiği düşünüldüğünde, Kent Konseyleri işlevsizleşmektedir.

Türkiye'de çıkartılan neoliberal yasaların tümünde olduğu gibi Belediye Yasasında ve Kent Konseyi Yönetmeliğinde şeffaflığa sürekli vurgu yapılmasına rağmen, kent konseylerine hangi sivil toplum kuruluşlarının hangi ölçütler gözetilerek davet edildiği belli değildir. Konsey yönetmeliğinde belirtilen konuyla ilgili dernek ve vakıf temsilcilerinin nasıl belirlendiği de belirsizdir. Çeşitli belediyelerin kent konseylerinin sanal ortamdaki sitelerinde yapılacak bir araştırmada, hemen hemen hiçbirinde kent konseyini oluşturan kişi, kurum ve kuruluşların isimleri teker teker belirtilmediği görülecektir. Kent konseyleri kentteki farklı toplumsal grupları temsil edici nitelikte değildir. Kent halkı kent konseyinde kimler tarafından temsil edildiğini bilmemektedir.

Kent konseylerinin genel sekreterlerinin siyasi partilerin temsilcileri arasından seçilmesi de kent konseylerinin yine yönetmelikte ileri sürülen "tarafsız bir yaklaşımla görüş ve önerilerini oluşturmak" hedefini zedelemektedir. Örneğin, Kocaeli Kent Konseyi Genel Sekreterliği görevini, aynı zamanda AKP Kocaeli İl yöneticisi yürütmesi nedeniyle bazı sivil toplum örgütleri kent konseyinin partizanca davrandığını ileri sürmektedirler. Haber 262'de yayınlanan konuyla ilgili haberde 4-5 Eylül 2007'de düzenlenen çalışmaya Kocaeli Yüksek

Öğrenim Derneği (KYÖD), Lastik-İş, Genel-İş gibi sendikaların davet edilmemesi eleştirilmektedir.¹

İzmir’de ise Yerel Gündem 21 Kent Konseyi’nin 20 Şubat 2008 günü yapılan “bütünleşik su yönetimi” toplantısında İzmir’in susuzluk sorununu çözmek için yapılması inşa edilecek olan Çamlı Barajı yerine merkezi hükümetin tercih ettiği Gördes Barajının inşası önplana çıkarılmış, aksi görüşte olanların değil görüşleri alınmak, soru sormalarına dahi fırsat verilmemiştir. “Yerel Gündem 21 yapısının sivilliğinin olmadığı”nı vurgulayan İzmir Çevre Mühendisleri Odası, “yapılanın bir aldatmacadan ibaret olduğu”nu ve Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, baston değneği yapıldı”ğını belirtmektedir.²

Yine Kocaeli’nde bu yılın Şubat ayında Türkiye Mühendis ve Mimarlar Odası Kocaeli İl Koordinasyon Kurulu, Kocaeli Kent Konseyi’ni protesto ederek konseyle birlikte çalışmayacaklarını açıklamıştır. Yapılan açıklamada,

“... bizler yerel yönetimlerimizin planlayıp, hazırlayıp, tamamladığı projelerinin kabulünde rol alan meslek odaları olarak toplantılara davet edilmekteyiz. Oldu bitti ile karşımıza getirilen tüm projeler, sadece sonuçlandırıldığında, hatta uygulanmaya başlanmışken tarafımıza bilgilendirme yapılmıştır. Defalarca belirttiğimiz; fikir aşamasındaki paylaşımcılık sağlanmamış ve bu durumda bitmiş projeye getirdiğimiz her öneri, “eleştiri” olarak algılanmıştır.”³

Kocaeli örneğinde olduğu gibi, 1997’den beri süregelen Yerel Gündem-21 uygulamalarında da, katılım genellikle karar alımına katılım olarak değil, ilgili projenin bundan etkilenecek insanlara anlatılması şeklinde algılanmaktadır (Kavili Arap, 2004: 167). Buradaki algılanış şekliyle katılımın amacı, kamu politikalarının katılanların farklı görüşleri çerçevesinde kararlaştırılması değildir. Belediyenin karar vermek istediği alanla ilgili sosyal paydaşlar bir araya getirilene, yalnızca yerel yöneticilerin ya da yerel iktidar odaklarının değil, ilgili herkesin talepleri doğrultusunda karar alındığı izlenimini yaratmaktadır. Oluşturulan kamu politikasına katılımın sağlandığı izleniminin verilmesi bile, o politikanın yürürlüğe konulmasını kolaylaştırmaktadır. Sosyal paydaş deyimi bile katılımın vatandaş temelli olmadığını göstermektedir. Türkçeye sosyal paydaş olarak çevrilen İngilizce “stakeholder” sözcüğü, bir kağıt oyununda çıkarı olan oyuncularını ifade eder. Eğer bir oyuncunun eli kötüyse pas geçer ve *stakeholder* olmaktan çıkar. Paydaş kavramının türetildiği ve matematikte kullanılan payda bütünlüğü gösterir (1/5’de 1 pay, 5 ise paydadır). Neoliberal katılım anlayışında kullanılan paydaş, tüm vatandaşları değil, yalnızca ortada olan konuyla ilgili olan

1 http://www.haber262.com/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=431 ((Erişim, 4 Ekim 2008).

2 <http://www.cmo.org.tr/haber.php?id=344> (Erişim, 4 Ekim 2008).

3 www.emo.org.tr/resimler/ekler/02996bd24e8a0e7_ek.doc (Erişim, 4 Ekim 2008).

(o konudan çıkarı olan) müşteri ya da tüketicileri ifade eder. Kent yaşamı her boyutuyla o kentte yaşayanları ilgilendirir. Vatandaşların belediyede oynanan her “oyuna” katılmaları ve her oyuna müdahil olmaları Aristo’nun dediği gibi, siyasal bir varlık olmanın bir gereğidir.

Sosyal paydaş olarak kent konseyi toplantılarına davet edilenlerden birçoğu, öneri ve görüşlerini kent konseyi ile paylaşmamayı tercih etmektedir. 9 Kasım 2007’de, Ankara kent konseyi toplantısı 162 üyeden 82’sinin katılımıyla gerçekleştirilebilmiştir. Ankara’daki kent konseyi, oturma için gerekli çoğunluğu yalnızca bir üye ile sağlarken, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 1106 üyeden oluşan kent konseyi, genel meclis oturumu toplantıya katılan sayısının 154’de kalması nedeniyle ertelenmiştir. Toplantıya 1106 kişinin katılması durumunda yönetmelikte ileri sürüldüğü gibi “çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas alarak” nasıl karar verileceği bir yana, bu kadar üyenin katılması durumunda, kent konseyine katılanların çoğunluğunun söz almaları bile olası gözükmemektedir.

Kent Konseyi’nin en yetkili organı olan Genel Kurulun yılda yalnızca iki kez toplanması da katılımın sembolik boyutlarda ele alındığını göstermektedir. Bu durumda kent konseyinin önerileri bir aylık tatil dışında her ay toplanan belediye meclislerinin gündemlerine yılda yalnızca iki kez alınabilecektir. Belediye meclisleri, kent meclislerinin kararlarını yasa gereği gündemlerine almaya zorunlu olmakla birlikte, kent meclisinin görüş ve önerileri doğrultusunda karar alma zorunlulukları yoktur. Hatta kent meclislerinden kendilerine gönderilen ve gündeme aldıkları konuyla ilgili karar alma zorunlulukları da bulunmaktadır. Kent meclisleri bu açıdan sembolik bir nitelik taşımaktadır.

Kent konseyinin organları için yapılan toplantılardan birçok belediyede yaşayanların haberi olmamakta ve bu konuda bilgi verilmemektedir. Kent konseylerinin tanıtım, eğitim spor, sağlık, çevre, imar, ulaşım, sosyal yardım ve dayanışma, AB ile ilişkiler, ekonomi, vb. alanlarda birçok çalışma grupları kurulmuştur. Ayrıca gençlik meclisi, çocuk meclisi, kadın meclisi gibi çeşitli meclisler de yaşama geçirilmiştir. Bu çalışma grupları ya da meclislerin ne zaman, kimlerin katılımıyla, ne sıklıkta toplandığı, yapılan toplantılarda ne tür önerilerin dile getirildiği, ne tür kararların alındığı ve çalışma raporlarının yazılıp yazılmadığı ise belli değildir. Bu çalışma için çeşitli belediyelerin konuyla ilgili sanal ortamdaki sitelerinde yapılan araştırmada, bu tür bilgilerin yer almadığı gözlemlenmiştir. Kent konseylerinin sanal ortamlarındaki sitelerinde toplantı tutanakları dahi yer almamaktadır.

Kent konseyleri ile yukarıda dile getirilen sorunları, uygulamanın yeni olması nedeniyle yaşanan deneyim eksikliğinin yarattığı zamanla düzelebilecek eksiklikler olarak görülmemelidir. On yıldan uzun bir süreden beri uygulamada olan kent konseyi

deneyimlerinde bu tür sorunların ortaya çıktığı akademik nitelikteki araştırmalarda ortaya konmuştur. Yeni Belediye Yasası'nın getirdiği Kent Konseyleri'nden önce uygulamaya geçen Muğla ve İstanbul Kent Meclisi ile Bursa Yerel Gündem-21 Projesi'nde yapılan araştırmalar, kentte yaşayanların bu platformlara katılma istek ve güdüsündeki eksiliği saptamışlardır. Bursa Büyükşehir belediyesinin öncülüğünde sürdürölen Yerel Gündem-21'in on yıllık deneme sürecine birçok parti, siyasi manevra olanı olarak algılamış, belediye kadroları da Yerel Gündem-21'i benimsememişlerdir. Sürdürölebilir kalkınma ve yönetişim gibi kavramlarda sürece katılanlarca anlaşılamamıştır (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2000: 28-29'den aktaran Göktürk ve Kavi: 2002: 1006). Benzer bulgulara, Mersin'de Yerel Gündem 21 Projesi çerçevesinde uygulanmakta olan Kent Konseyi'nde de ulaşılmıştır. Yapılan bir araştırmada deneklerin yüzde 74,8'i Mersin Kent Konseyini duymadığını belirtirken, yüzde 9.7'si duyduğunu ama fikri olmadığını belirtmektedir. Kent Konseyini duyup, "Kent yönetimine katılımın aracı" olarak tanımlayanların oranı ise sadece %10,7 dir. Deneklerin %80'nine yakını yurttaşın kent yönetimine katılması gerektiğini tanımlamasına karşın, yurttaşların katılabilecekleri en yakın birim olan belediye çalışmalarını etkileme gücünün olabileceğine %13'ünün inanması araştırmanın bir başka çarpıcı boyutunu oluşturmaktadır (Göktürk ve Akkaya, 2004).

Kent konseylerinin kurulma amacı uluslararası kuruluşların ve hükümetin ileri sürdüğü gibi katılımcı bir biçimde yerel yönetimlerde yaşayan farklı toplumsal grupların adil ve kapsayıcı bir şekilde temsili ise, bu konuda öncelikli adım atılması gereken yer belediye meclisleridir. Türkiye'de yapılmış pek çok çalışma, belediye meclislerinin ağırlıklı olarak tüccar, serbest meslek ve esnaflardan oluştuğunu göstermektedir. Bu kesimler belediye hizmetlerinin çoğu kez sağlanması işlev üstlenmektedirler. iti'nin (1989) de belirttiği gibi belediye yerel yönetimlerin düzenlediği ve denetlediği hizmetleri üretenlerin temsili nüfus içerisindeki etkinlik paylarının çok üzerinde gelişirken, tanım gereği bu hizmetleri tüketenlerin temsili sınırlı kalmaktadır. Serbest meslek ve esnaf ağırlıklı Çanakkale belediye Meclisi'nde yapılan bir araştırmada, belediye meclis üyelerinin %44'ünün yerel halkın yeterince temsil edilmediğini düşündükleri ortaya konmaktadır (Palabıyık ve Görün, 2004). Yerel yönetimlerin karar-alma mekanizmaların halkın etkin ve anlamlı bir katılımı isteniyorsa öncelikli olarak yapılması gereken değişiklik, tüm siyasi partilerin belediye meclis adaylarını önseimle belirlemelerinin zorunlu hale getirilmesidir. Türkiye'nin siyasal kültür özellikleri dikkate alındığında önseimle aday belirlemenin de katılımı sağlamada yetersiz olacağı söylenebilir.

Türkiye’de belli bir etnik, dini ya da hemşehri grubuna ait seçmenlerin genellikle liderlerinin yönlendirmesiyle kendilerine hizmet sunacağını vaat eden partilere oy verdikleri ve bu ilişkilerin iktidarı elde etmek isteyen siyasal partiler ve diğer aktörler tarafından sıklıkla kullanıldığı bilinen bir durumdur (Güneş-Ayata, 1992; Schüler, 1999). Ayça Kurtoğlu’nun (2004) Keçiören Belediye Meclisi üyeleri arasında yaptığı çalışma, siyasal partilere hemşerilik (göç edilen yer anlamında), etnik grup, cemaat, dini aidiyet, akrabalık, vb. birincil bağlara temelinde üye olduklarını ve çoğunlukla belli bir rant ya da iş elde etmek üzere siyasal partilere üye olduklarını göstermektedir. Siyasal partiler, kendilerine bekledikleri “yararı” sağlamadıklarında ise, partilerden kitlesel ayrılımlar ve istifalar gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, büyükşehirlerde bile feodal ve yarı fedodal özelliklerini koruyan ve demokratik kuruluşarmış gibi örgütlenen ağalar, şeyhler vb. etkili olabilmektedir (Keleş, 1998: 62). Temsil açısından yerel yönetimlerin antidemokratik olmaya, oligarşik olmaya elverişli oldukları yönündeki saptamalar araştırma verileriyle desteklenmektedir (Çitçi, 1999: 240).

Sonuç

Neoliberal gündemin Türkiye’deki ayaklarından biri olan kent konseyleri, yerel halktan ilgi görmediği gibi, yerel yönetimlerin seçilmiş organları ve yöneticileri tarafından oluşturulan proje ve politikalara destek alma yeri olarak kullanılmaktadır. Halk, kent konseylerine kimlerin katıldığını, neler görüşüldüğünü bilmemektedir. Neoliberal çerçevede katılım sağlanarak yerel iktidar odaklarının zaten aldıkları kararlara meşruiyet kazandırılmakta, Güler’in de belirttiği gibi rekabet ve özelleştirme özendirilmektedir:

Katılım, rekabet ile ikiz kavram olarak görülmektedir. Katılım işlerde deregülasyon, hizmetin ihale sözleşmeyle özel sektöre gördürülmesi, kamu – özel ortaklıkları, kamu-kamu rekabeti yaratılması demektir. Buna kamu yönetimi açısından bakılırsa özelleştirmeden başka anlamı yoktur (Güler 2003: 104).

Yerel yönetimlerde özelleştirmeler sürdükçe, yerel halkın katılımının daha da azalması beklenebilir. Yerel düzeydeki kamusal hizmetler özelleştirildikçe, ticari sınırlar artacak, halk özel sektöre devredilen kamusal hizmetler üzerindeki söz hakkını yitirecektir. Kent konseyi gibi yerel katılım mekanizmaları, halkın zaten uygulama kararı alınmış ya da özel sektöre devredilmiş belediye hizmetlerine onay vererek kendilerini “yönetime katılıyorlarmış” gibi hissetmeleri amacıyla kullanılması, katılımın anlamını yitirmesine ve siyasal kayıtsızlığa (apathy) yol açacaktır.

Baudrillard (1998) gibi postmodern düşünürler, neoliberal iktidarın halkı katılıma teşvik ederek siyasal sistemin meşruluğunu sürdürmek istediklerini söyler. Ancak, kitleler siyasal sisteme katılımın, sistemin kendisinde önemli herhangi bir değişikliğe yol açmayacağını

farkında olduklarından, bu tür katılım taleplerini reddetmekte ve toplumsal olaylara duyarlılığını yitirmektedir. Baudrillard'a göre, iktidarın siyasal sisteme meşruiyetini tekrar kazandırmak için yapacağı hiçbir şey yoktur. Kitleler, siyasal ideallerle ilgili mesajları bir bakıma yutmakta ve yalnızca kendilerini eğlendirecek iletilerle (televizyon ve popüler kültür) ilgilenmektedirler.

Bu tür değerlendirmeler, Batılı ülkelerdeki seçimlerdeki düşük oy verme oranları dikkate alındığında belli bir ölçüde geçerli olabilir. Suya sabuna dokunmayan televizyon dizilerinin yüksek izlenme oranları dikkate alındığında bu değerlendirmelerin Türkiye için de geçerliliği ileri sürülebilir. Ancak, yerelleşme sürecinin Türkiye'de yalnızca neoliberal değil, laiklik ve ulusalcılık karşıtı hareketleri de güçlendirdiği dikkate alındığında postmodern karamsarlıktan uzaklaşılarak, ulusal düzeyde etkin siyasal katılımı sağlayan yöntemlerin aranması önem kazanmaktadır.

Başbakanlık müsteşarlığı yapan, Kamu Yönetimi Temel Kanununu Tasarısı ve Yerel Yönetim yasalarında büyük etkisi bulunan İstanbul Milletvekili Ömer Dinçer, bir dönem çok tartışılan makalesinde dile getirdiği düşünceler dikkate alındığında, ulusal düzeyde siyasal katılım mekanizmalarının harekete geçirilmesinin önemi daha da iyi anlaşılmaktadır. Dinçer, küreselleşmenin yerelleşmeyi, yerelleşmenin de Türkiye'de İslamlaşmayı arttırdığını vurgulamakta ve “. . .Türkiye'nin bu durumu farkederek, gerekli düzenlemeleri yapması gerek”tiğini ileri sürmektedir.

. . . cumhuriyet ilkesinin de zayıfladığını ve işlevini kaybettiğini görüyoruz. Halk için ve halk adına yönetim diye tarif edilen Cumhuriyet kavramının aslında artık bizim için çok fazla bir manâ ifade etmediğini söylememiz de mümkündür. İnsanlar giderek daha çok demokrasiyi, daha çok katılımı ister hale gelmişlerdir. (. . .) Dolayısıyla bugün devletçilik fonksiyonlarının yeniden tanımlandığı ve adem-i merkezi bir yapının oluşturduğu bir geçişe ihtiyaç duyulmaktadır.

Küresel neoliberalizm ve dinci hareketler, ulusal düzeydeki yetki ve sorumlulukların yerel yönetimlere katılımcılık ve demokratikleşme adı altında aktarılmasıyla güç kazanmaktadır. Yerel düzeydeki katılımcılığı ve demokrasiyi artırmak adı altında, Türkiye'nin siyasal rejiminin değiştirilmesi yönündeki taleplere, ulusal düzeyde aktif bir siyasal katılımı karşı durulabilir. Yerel düzeydeki katılım, ulusal düzeyde bir katılıma dönüştürülemedikçe, toplumsal muhalefetin dağınık yapısını sürdürmesi beklenebilir. Neoliberalizmin depolitize edilmiş, yerelleştirilmiş ve parçalanmış katılım modeli ile Türkiye'nin yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik ve çarpık kentleşme gibi çeşitli toplumsal sorunlarına halkın güçlü bir biçimde müdahale etmesi mümkün değildir. Bağımsızlık, eşitlik ve kalkınmayı hedefleyen bir siyasal

katılımı ulusal düzeyde hayata geçirecek mekanizmaların yaratılması için mücadele edilmesi, halkın toplumsal sorunlara daha etkin müdahale etme olasılığını artıracaktır.

Kaynakça

Baudrillard, J. (1998) "Simulacra and Simulations", Mark Poster, (ed). **Jean Baudrillard, Selected Writings**, Stanford University Press, 166-184.

Bursa Büyükşehir Belediyesi (2000), **Yerel Gündem 21 Bursa-Geleceğin Yerel Yönetim Modeline Doğru**, Bursa Büyükşehir Belediyesi YG21 Yayınları.

Crozier, M., Huntington, S. P. ve Watanuki, J. (Ed.) (1975) **The Crisis of Democracy**, New York University Press: NY.

Çitçi, O (1989) **Yerel Yönetimlerde Temsil, Belediye Örneği**, TODAİE, Ankara.

Dinçer, Ö. (1995) "21. Yüzyıla Girerken Dünya ve Türkiye Gündeminde İslam", **Bilgi ve Hikmet**, (12), 3-7.

Dünya Bankası (2003) **Uluslararası imar ve kalkınma bankası ve uluslararası finans teşkilatı başkanının icra direktörlerine dünya bankası grubunun Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik ülke destek stratejisi ile ilgili memorandumu**, Dünya Bankası, Ankara.

Göktürk, A. ve Kavili, S. (2000) "Yerel Gündem 21 ve Katılım", **Yerel Yönetim Sempozyumu Bildirileri**, TODAİE, Ankara.

Göktürk, A. ve Y. Akkaya (2004) "Mersin Örneği ile Yerel Yönetimler, Beklentiler ve 'Reform' üzerine Bir Değerlendirme", **Yerel Yönetimler Kongresi Bildiriler Kitabı**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çanakkale,43-56.

Güler, B. A. (2003) "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", **Praksis**, 9 (3), 93-116.

Güneş-Ayata, A. (1992) **Cumhuriyet Halk Partisi: Örgüt ve İdeoloji**, Gündoğan, Ankara.

Kavili Arap, S. (2004) "Yerel Gündem 21 ve Yönetişim", **Yerel Yönetimler Kongresi Bildiriler Kitabı**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çanakkale, 159-171.

Keleş, R. (1998) **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, 5. Bası, Cem, İstanbul.

Kurtoğlu, A. (2004) **Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği**, İletişim: İstanbul.

Merilee S. Grindle (2007) **Going Local: Decentralization, Democratization, and the Promise of Good Governance**, Princeton University Press.

Palabıyık, H. ve M. Görün (2004) "Belediye Meclislerinde Temsil ve Katılım: Çanakkale Belediye Meclisi Örneği", **Yerel Yönetimler Kongresi Bildiriler Kitabı**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çanakkale, 257-272.

Schüler, H. (1999) **Türkiye'de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik**, İletişim, İstanbul.

Şaylan, G. (1998) **Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi**, TODAİE: Ankara.

Wolf, E. R. (1982) **Europe and the People without History**, University of California Press, Berkeley, CA.

Yüçetürk, E. E. (2004) “Yönetişim Kavramı ve Katılımı Örgütlemeye bir Örnek: Bolu İl Kurultayı”, Ayman Güler, B. ve Sabuktay, A. (eds.) **Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri**, TODAİE: Ankara, s. 225-236.